Marcu Gabinschi

REPETAREA CA FENOMEN SEMIOTIC ÎN GENERAL ŞI GLOTIC ÎN PARTICULAR

Dacă facem abstracţie de tautologiile tocmai infinitivale, de care ne-am ocupat special[1], prezenta lucrare, privitoare la tautologiile glotice în genere şi referindu-se în primul rând la faptele limbii române, este o elaborare primară care relevă doar unele aspecte ale fenomenului în chestiune şi de aceea nu pretinde să aibă un caracter cât de cât exhaustiv.

Repetarea prin mijloace glotice este, după cum se ştie, un fenomen foarte răspândit, de care dăm în viaţa de toate zilele la tot pasul şi care se identifică uşor ca atare. Totuşi în cadrul acestui fenomen se lasă distinse diferite tipuri.

Astfel, repetările ce se observă cel mai des în vorbirea cotidiană, dar şi la reproducerea ei în literatura artistică, sunt acelea pe care am putea să le numim insistenţe şi care nu adaugă la cele spuse nici un alt sens decât cel exprimat prima dată, ci doar insistă asupra lui. Acest lucru se lasă observat chiar când se repetă acelaşi fonocomplex, care, pronunţat cu altă intonaţie, are alt sens, nu tocmai cel de insistenţă. De exemplu, prin note muzicale s-ar putea exprima intonaţia (redată mai puţin exact prin punctuaţie), care îl deosebeşte pe *El îi alb! Alb!* şi *El îi alb-alb!* În primul caz avem insistenţă, iar în cel de-al doilea anume tautologie (fapt despre care vezi mai jos amănunţit).

Insistenţa, fiind prin însăşi natura sa un fenomen primar în viaţa organismelor vii, se manifestă şi la nivel preuman. Astfel, fără să ne adâncim în acea ramură a semioticii care cercetează mijloacele de comunicare a animalelor, să ne amintim cel puţin de exemplele bine cunoscute din viaţa de toate zilele. Bunăoară, mâţa când se apropie de uşă şi miaună o dată ca să i se deschidă, dar asta nu se face imediat, mai miaună o dată şi încă o dată până i se deschide uşa. Tot aşa şi câinele, când vrea, de exemplu, să fie dezlegat. Şi o face prin sunete, s-ar putea spune, diferenţiate, când latră a om străin, a mâţă, a arici ş.a.m.d. La acest nivel, adică cel al insistenţei ca atare, nu există o deosebire principială între purtarea animalelor şi cea a omului. Tot aici trebuie adusă în discuţie semnalizarea prin repetarea diferitor sunete nenaturale, cum sunt baterea la uşă, apăsarea pe sonerie etc.

Principalele situaţii în care se manifestă insistenţele în sensul indicat mai sus sunt următoarele (e vorba de oameni):

[1] Vezi articolele (tipărite în chirilică): M. Gabinschi, *Tautologiile infinitivale-vechi în limba moldovenească*. I. *Schiţă sincronică descriptivă*, „Limba şi literatura moldovenească", 1977, nr. 4, p. 56–63 şi acelaşi, *Tautologiile infinitivale-vechi în limba moldovenească*, II. *Schiţă confruntativă etiologică*, tot acolo, 1978, nr. 2, p. 53–62. E vorba de tautologiile, proprii limbii vechi, dar acum folclorului şi graiurilor locale, de tipul *a face fac*, descrise în confruntare cu sinonimele lor cu mult mai răspândite acum, zise „supinale", adică neoinfinitivale, de tipul *de făcut fac*. Ce e drept, cu toate amănuntele, cu care sunt descrise acolo tautologiile în chestiune, în cele două articole nu figurează tipul cu „supinul" postpus, ca în *Pot, pot mânca de mâncat* sau *îl durea de durut* (K. Sandfeld et H. Olsen, *Syntaxe roumaine,* I, Paris, 1936, p. 277), deoarece nu le-am întâlnit nici în literatura artistică citită (inclusiv în folclor), nici în vorbirea orală.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

A) Când vorbitorul nu e auzit destul de bine ori i se pare că aşa este (de exemplu, când cel ce ascultă se face a nu prea auzi). Atunci se repetă, de ex., *Vino încoace! Vino încoace!* (câteodată de mai multe ori şi în glas mai tare). Procedeul e obişnuit în situaţii de audibilitate scăzută, în cazuri de defecte ale pronunţării sau ale recepţionării convorbitorilor etc.

b) Când vorbitorul îşi exprimă emoţiile, făcând posibil subconştient în acest fel ca energia generată de ele să se consume. Acest lucru se întâmplă atât la exprimarea emoţiilor pozitive (de ex., *Minunat! Minunat!*), cât şi a celor negative (de ex., *Vai de mine!, Vai de mine!*) etc. Tot la emoţii se clasează exprimarea nonacordului categoric cu convorbitorul, a revoltei şi asem.

Unele cuvinte, puţine la număr, dar frecvente în vorbire, sunt extrem de predispuse să fie repetate, chiar dacă nu e vorba de vreo audibilitate insuficientă sau de emoţii. Aşa sunt prin natura lor cuvintele monosilabice, precum *Da* şi *Nu*.

Insistenţele, identificate în acest fel, sunt proprii, pe cât ne este cunoscut, oricărei limbi şi se lasă de obicei recunoscute şi de către cei ce nu ştiu limba în care se exprimă, nu ştiu nici care este ea şi nici ce anume se repetă.

Un alt fel de repetări este cel care serveşte pentru a asigura un număr necesar de silabe în versuri, ca, de exemplu, în *Soacră, soacră, poamă acră.* Deşi câteodată şi asta poate fi interpretat ca insistenţă în adresare, procedeul ca atare nu poate fi caracterizat ca având întotdeauna acest scop. Univoc este în asemenea repetări vocativul, de ex., *Codrule, codruţule….*

Încă un fel de repetări îl constituie replicile, prin care, în dialog, unul din convorbitori, înainte de a da răspunsul propriu-zis, reproduce în felul său spusele celuilalt, adică e vorba de repetări ce trec uneori în modificări ale cuvintelor convorbitorului, adăugându-li-se ceva, ba chiar strâmbându-le etc. Din româneşte, putem aduce pentru acest caz tipul răspândit de contexte ca *Îmi este prieten. – Prieten – neprieten, dar trebuie să-l pui la punct*. Unele limbi, cum este, bunăoară, spaniola, posedă o gamă bogată de tipuri de replici[1]. E discutabil (căci nu există criterii unice general acceptate), dacă acest fel de repetări putem sau nu putem să-l clasăm la tautologii. În tot cazul e clar că aceste repetări nu sunt libere, în sensul că implică apariţia aceluiaşi cuvânt între cuvintele precedente ale convorbitorului. Noi însă ne vom ocupa în cele de mai jos de repetările (mai precis, tautologiile) libere, adică independente de apariţia precedentă, în dialog, a cuvântului dat, altfel spus, obişnuite în afara dialogurilor.

Aşa dar, repetările care nu ţin de tipurile descrise mai sus le numim tautologii. Acestea sunt deci repetări libere (în sensul indicat mai sus) care introduc în cele spuse un element denotativ de sens, care nu ar fi exprimat fără ele. Tautologiile sunt un fenomen exclusiv al vorbirii umane, cu realizări specifice fiecărei limbi particulare (deşi între ele există în această sferă şi trăsături comune), deci nu sunt mijloace de comunicare a animalelor şi prin însăşi această natură a lor sunt un fenomen cu mult mai complicat din punct de vedere lingvistic[2].

[1] Vezi, de exemplu, T. A. Ворожищева. *Повтор и его роль в образовании нестандартных модальных конструкций (на материале испанского языка)*, «Вопросы романского и общего языкознания», Выпуск 3, Санкт-Петербург, 2002, с. 83-87.

[2] O precizare trebuie făcută referitor la acele limbi în care o clasoformă (abstracţie reprezentând toate logoformele categorial identice) există ca autem (alomorf poziţional ce poate constitui un enunţ eliptic aparte) şi ca anautem (alomorf poziţional ce nu o poate face). Aşa este tocmai limba română, genitivul (ca de altfel şi infinitivul) ei realizându-se în câte două alomorfe,

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

Precizări ulterioare se cer făcute în scopul identificării tautologiilor din limbă spre deosebire atât de cele în sens logic, cât şi de repetările din vorbire.

Ce sunt tautologiile în sens logic se ştie destul de bine, ele neconstituind de aceea subiectul unei lucrări lingvistice. În cazul cel mai elementar tautologia logică se identifică ca o definiţie în care determinatul se defineşte prin el însuşi, de exemplu, când se spune că muncitorul e cel ce munceşte, adică o afirmaţie a cărei valoare informativă e egală cu zero. Aşa auzim, de exemplu, de la un elev prost care, scos la răspuns, nu ştie nimic despre obiectul întrebării şi repetă denumirea lui ca predicativ. Dar aşa ceva are loc câteodată şi la niveluri mai înalte. Bunăoară, o vreme s-a vehiculat în anumite cercuri de lingvişti pe tonuri patetice deviza *Slavii sunt slavi*, care, nefiind întrebuinţată în contexte ca *Legea e lege* (despre care vezi mai jos), obiectiv, nu comunică nimic despre slavi. Dar câteodată tautologia logică se ascunde în dosul unor teoretizări. Să ne amintim, de exemplu, de aşa-zisa „teorie a obiectualităţii" («учение о предметности»), în care substantivul se defineşte prin „obiect în sens larg" şi asem., acest ultim însuşi identificându-se ca ceva denumit prin substantiv[1]. Nu degeaba adepţii acestei teorii ajung la acel rezultat că substantivul trebuie să se definească pe baza „obiectualităţii gramaticale sau a substantivităţii"[2], formulare camuflată în ruseşte de neasemănarea externă a cuvintelor „существительное" şi „субстантивность", dar care, tradusă în mai multe alte limbi (printre care şi în română), ar suna ca „Substantivul se defineşte pe baza substantivităţii". Acesta este deci un exemplu tipic de tautologie logică (cazul „Idem per idem"), deşi adus din domeniul lingvistici. Spre deosebire de aceste tautologii logice, cele glotice comunică o anumită informaţie.

Totodată, întrucât e vorba de limbă (mijloc colectiv de comunicare), nu de vorbire (aplicare a acestui mijloc), ne limităm obiectul la ceea ce e propriu limbii ca mijloc colectiv, făcând abstracţie de ceea ce caracterizează modurile individuale de folosire a lui. Se ştie că unele feluri de repetare verbală pot să fie proprii unor persoane, atât pur şi simplu ca vorbitori în viaţa de toate zilele, cât şi, aplicate în scopuri artistice, unor autori de opere literare. În acest ultim caz asemenea repetări, printre care tautologii, pot să fie studiate ca procedee artistice proprii cutărui sau cutărui scriitor. De exemplu, D. Matcovschi obţine un efect artistic prin repetarea verbului în cazuri ca *ştia manualul de fizică pedinafară, pederost îl ştia* sau *A treia zi Eleonora din nou a găsit-o în beci, biată-moartă a găsit-o* şi asem.

Acest procedeu, nu o dată aplicat de autor, este original, dar *eo ipso* nu face parte din mijloacele limbii ca mijloc de comunicare colectiv. Am adus acest fel de repetare pentru a releva contrastul cu utilizarea unei repetări asemănătoare care face parte din mijloacele

---

de ex., *vecinului* (ca în *casa vecinului*) şi *a vecinului* (ca în – *A cui e casa*? – *A vecinului*). La asemenea logoforme insistenţa nu reproduce întocmai anautemul din textul legat, ci cere autemul lui. De ex., în dialoguri ca – *Asta-i casa vecinului* (şi, dacă cel ce întreabă nu a auzit bine răspunsul şi întreabă iar) – *A cui?* i se răspunde – *A vecinului* (fonocomplexul *vecinului* exprimând ca enunţ eliptic, alt caz, deci nefiind potrivit aici). Totuşi contrar datului fonematic nemijlocit, prezentat prin alomorfe diferite, avem în ambele cazuri o singură logoformă repetată (prezentând clasoforma respectivă).

[1] Vezi critica amănunţită a acestei teorii în: М.А. Габинский, *Очерки по основаниям грамматики*, Кишинев, 1972, с. 197-312, în special p. 22 şi urm.

[2] Vezi О. П. Суник, *Общая теория частей речи*, Москва-Ленинград, 1966, с. 113.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

limbii (nu a stilului personal al cuiva). Astfel, în limba turcă, forma verbală personală ce încheie o propoziție (topică obişnuită în limbile turcice) se repetă la începutul propoziției nemijlocit următoare. Bunăoară, … *onu yakalamış. Yakalamış ama*… – „… l-a prins. L-a prins, dar…"

Acest procedeu menit să releve continuitatea celor descrise este în turcă mijloc de limbă (spre deosebire de română şi de alte limbi în care aşa ceva nu există decât ca procedeu individual).

Aşadar, tautologia glotică (cea din limbă) fiind delimitată de principalele fenomene contigue, putem distinge în cadrul ei următoarele subdiviziuni:

Mai întâi de toate distingem 1) tautofonii şi 2) tautosemii.

Precum reiese din aceşti termeni, în primul caz se repetă elementele planului formei, în al doilea cele ale planului conținutului.

Deci în cadrul 1) tautofoniilor distingem:

a) Tautomorfii, adică repetări ale uneia şi aceleiaşi forme ale unui cuvânt. De ex., *negru-negru, gata-gata, abia-abia, iată-iată, acu-acu* ş.a.m.d. sau *dealuri, dealuri, dealuri* sau (de data aceasta avem tautomorfie complicată) *Au mers, au mers şi au ajuns*, deoarece fără elementul nerepetat (cum este aici *şi au ajuns*) logoformele repetate nu ar avea acelaşi sens şi s-ar pronunța cu altă intonație (ca o insistență).

b) Tautotemii[1], adică repetări ale unuia şi aceluiaşi cuvânt, dar în formele lui diferite, păstrându-se doar unitatea temei. Aşa sunt, de exemplu, tautologiile infinitivale de care a mai fost vorba (vezi nota 1), cele vechi, de tipul *a auzi am auzit* şi cele noi, de tipul *de auzit am auzit* ş.a.

c) Tautorizii, adică repetări ale unuia şi aceluiaşi radical prezentat de diferite cuvinte ce-l conțin. În românește acest fenomen nu este propriu limbii vorbite, ci poeziei, în special celei populare, de ex., *Şi din grai aşa grăia* sau *şi cu graba să grăbească*, sau *Nici cu coasa nu cosim* şi asem. Acestui caz i se alătură cel cunoscut demult ca figură etimologică, adică o sintagmă ce include două cuvinte cu acelaşi etimon, deşi practic se aduc asemenea sintagme doar cu acelaşi radical (cf. antologicul rus. *шутки шутить*). Totuşi în prealabil am identifica figurile etimologice ca acele sintagme în care unul din două cuvinte omorizice are doar un rol intensificativ, fiind redundant ca denotare, spre deosebire de repetarea care precizează cele spuse. După acest criteriu, *din grai aşa grăia* sau *cu graba să grăbească* sunt figuri etimologice, deoarece nu se poate grăi decât din grai şi nu se poate grăbi decât cu graba (deci aceste *din grai* şi *cu graba* nu comunică nici o denotare nouă, fiind omisibile din punct de vedere denotativ). Tot aşa stau lucrurile în cazuri ca *Nici cu coasa nu cosim*, odată ce acceptăm că unul şi acelaşi proces se cheamă *a cosi*, dacă se face cu coasa, *a secera*, dacă se face cu secera, sau *a tăia* dacă se face cu cuțitul ş.a. Spre deosebire de asta, de exemplu, în *a cânta un cântec, a scrie o scrisoare* verbul nu implică numaidecât un obiect denumit printr-un cuvânt omorizic: se poate cânta şi o arie, un psalm, ca şi cântece de diferite genuri, iar a scrie se poate şi o carte, un articol, un demers etc.

[1] Acest fenomen l-am numit, la prima abordare preliminară a lui, tautolexie (vezi M. Gabinschi, *Pluralul nonafixal reduplicativ ca procedeu stilistic*, „Revista de lingvistică şi ştiință literară", 2002, nr. 1-2, p. 90), ceea ce s-a dovedit a fi nereuşit, termenul fiind generic pentru tautomorfie şi tautotemie împreună.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

De notat că structurile limbilor determină dacă unul şi acelaşi sens tautologic se exprimă prin tautomorfie, tautotemie sau tautorizie.

Astfel, cunoscuta tautologie de tipul *Legea e lege* este în româneşte o tautotemie, deoarece *legea* şi *lege* sunt două forme diferite ale unuia şi aceluiaşi cuvânt. În schimb în limbile fără articol acelaşi sens se exprimă prin tautomorfie: cf. rus. *Закон есть закон*.

Corespondenţa dintre tautotemie şi tautorizie se ilustrează prin cazul următor: tipul *de făcut fac* (ca şi arhaicul *a face fac* şi rarul *să fac, fac*), odată ce *de făcut (a face, să fac*) este tot o formă a aceluiaşi verb *a face*, ca şi orice altă formă a lui, avem aici tautotemie. Tot aşa este şi în mai multe alte limbi, ce cunosc acest tip de tautologii infinitivale (cf. rus. *делать делаю* ş.a.). Dar iată că până şi aromâna, în care infinitivul vechi a fost eliminat, iar cel nou (cf. rom. *de făcut*) nu s-a format, acelaşi sens tautologic se redă prin îmbinarea a două cuvinte omorizice, de tipul *tră adrari adar,* acest *adrari* fiind substantiv postverbal introdus de prepoziţia *tră* care nu şi-au pierdut calitatea iniţială de cuvinte diferite. Tot aşa este şi în alte limbi balcanice (cf. bulg. *за правене правя*, maced. *за правење правам*; ce e drept, în albaneză situaţia e izomorfă cu cea din română în toate cele trei manifestări ale ei: cf. *për të bërë bëj, me ba baj, të bëj, bëj*).

2) Prin tautosemii înţelegem juxtapuneri de sinonime, ceea ce se limitează la cazuri izolate, căci nu avem în limbă paradigme cu invariante semantice eterorizice de tipul celor omorizice. De exemplu, tipul *de auzit am auzit* e universal, adică se formează de la orice verb, iar construcţii izomorfe tautosemice putem găsi doar în cazuri izolate, în primul rând, din cauza că nu orice cuvânt are sinonime. De exemplu, pentru nominalul *ghiuj* (sau *moş*) *bătrân* putem aduce ca paralelă antonimul *băiat tânăr*; cf. şi gerunzialul *trăind şi nemurind*[1]. Dar aşa ceva este posibil doar în puţine cazuri, nefiind vorba nicidecum de orice substantiv sau de orice verb, spre deosebire, de exemplu, de orice verb în construcţii ca *de făcut fac*.

Aceasta este prima clasificare *grosso modo* pe care o facem la etapa incipientă de studiere a tautologiilor din limba română, clasificare pe care vom ilustra-o prin principalele fapte din sfera respectivă, recurgând, unde va fi necesar, la confruntări diagnostice cu fapte din alte limbi.

Luăm ca baza clasificării apartenenţa celor tautologizate la clasele de cuvinte („părţile de vorbire"), deşi acest criteriu este relativ, tautologiile de unul şi acelaşi tip caracterizând câteodată cuvinte din diferite clase.

[1] În asemenea cazuri e vorba de îmbinări consacrate de uzul colectiv şi aprobate de norma literară, deci fapte de limbă. Tot odată, în vorbire întâlnim şi îmbinări de acelaşi tip (determinantul repetă o semă conţinută în însuşi determinat) condamnate de normă, de ex.: *folclorul popular, laitmotivul principal, orchestră de fanfară, librărie de cărţi* şi asem., cf. şi *după post factum* ş.a., tautologii la fel de redundante ca şi *ghiuj bătrân* sau *băiat tânăr,* dar respinse de normă în virtutea convenţionalităţilor stabilite. Tautologiile incorecte însă pot servi ca mijloace de parodiere, cf., de exemplu, vechea caricaturizare a definiţiei sofisticate, dar inutile *Regina Angliei este întotdeauna o femeie* sau mai recenta derâdere (dintr-un film) a bestseller-urilor detective „*Смертельное убийство*".

Convenţionalitatea aprobării colective se manifestă şi în propoziţii tautosemice de tipul *am văzut cu ochii mei* (de altfel cu paralele în alte limbi), care e bitautologică: nu se poate vedea decât cu ochii, şi aceea doar cu ochii proprii, nu a altcuiva (avem în vedere sensul direct, căci la figurat se poate spune, de exemplu, că cineva vede lucrurile cu ochii altuia).

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

Unul din tipurile cele mai răspândite ale tautologiilor substantivale este cel prezentat în sentința (deja chiar frazeologizată) *Legea e lege*. Dar aceasta nu împiedică formarea liberă a acestui tip de la orice substantiv. Sensul lui este relevarea însuşirii principale a denotatului adus în discuție fie în genere, fie a aceleia relevate *ad hoc*. Astfel, *Legea e lege* exprimă sensul care poate fi redat fără tautologie ca *Legea trebuie respectată*. Când din context nu este clar ce anume se relevă prin tautologie, se adaugă şi comentarii, de ex., *Obiceiu-i obicei. Îi sfânt!* (C. Condrea), *viața e viață, ni se întâmplă de toate* (M. Garaz), *Miliția e miliție, respectele noastre* (P. Cărare). Câteodată în acest fel se relevă deosebirea dintre două denotate comparate, cf. *calul e cal, dar tractorul e tractor* (V. Coțofan). Uneori verbul existențial nu este *a fi*, ci *a rămâne*, ca în *Tărcat sau bălan, boul tot bou rămâne* (P. Cărare). Mai rar în acelaşi fel se tautologizează pronumele, de ex., *Noi rămânem noi* (V. Romanciuc) sau *dacă şi multul e mult* (V. Teleucă) ş.a.

O tautologie analoagă are sens optativ în cunoscuta urare *Să vă fie casa casă şi masa masă!*, iar un sens asemănător poate fi văzut în *ca la urmă ulmii – ulmi! / Să ne audă de pe culmi* (V. Teleucă); cf. şi *Aceasta e suprema lege a omului om* (B. Istru), dar acest procedeu, pe cât ştim, n-a ieşit din cadrul tropilor individuali. Câteodată însă se tautologizează nu însăşi substantivul, ci forma oblică (resp. prepozitivul) a lui, cf. cunoscuta maximă *À la guerre, comme à la guerre*, tradusă în diferite limbi.

Câteodată se întâlneşte în vorbire tipul de tautologii cu sens apropiat, dar conținând elementul *ca*, de ex., *Da băieții ca băieții* (D. Matcovschi), *Oamenii, de, ca oamenii* (V. Coțofan). Printr-un tip asemănător de tautologii, dar cu elementul *toți, toate* se exprimă de obicei caracterul ordinar sau normal al denotatului, de ex., *eşti o femeie ca toate femeile* (V. Neagoe), sau *un teren ca toate terenurile* (Gh. Madan), iar în caz de negație, ceva neobişnuit, ca în *aceasta nu este o vulpe ca toate vulpile* (L. Butnaru).

Cineva sau ceva caracterizat ca fiind culmea calității sale e denumit prin tautologiile de tipul celor prezente în *A muncit bine? – Fruntea frunții* (P. Cărare), *Stau buchetiere – floarea florii* (B. Istru), *Minunea minunilor* (Gh. Madan), *Iată greutatea greutăților muncii dumitale* (S. Stati). Rar întâlnim această construcție cu articolul nehotărât, ca în *şi nu mai este un adevăr al adevărului* (V. Cernei).

În poezie, în special în poezia populară, sunt obişnuite tautologizările de intimitate în care se îmbină cuvântul şi diminutivul lui (de ex. *Trandafir, trandafiraş / Face-m-aş călugăraş* – din textele lui J. Jarník şi A. Bârseanu), *Doină-doiniță / Mândră crăiță* – A. Negriş), juxtapunerea a două diminutive diferite (ca în – *Floricică, floricea* – J. Jarník, A. Bârseanu) sau identice (ca în *Iuşurelu-i iuşurel* – tot acolo), tip ce include uneori articolul, ca în *cânepa cea cânepioară* (I. Vatamanu). Dar câteodată acest procedeu se întâlneşte şi în proză, de ex., *fără a mai putea rosti barem o jumătate de cuvânt-cuvințel* (L. Butnaru), construcție substantivală ce se apropie ca structură de adjectivalele *singur-singurel, plin-plinuț* ş.a., cu mult mai răspândite, cele mai frecvente din ele fiind lexicalizate (vezi mai jos).

Un tip de tautologii mai greu de interpretat din punctul de vedere al apartenenței clasiale este cel reprezentat de îmbinări ca *valuri-valuri, rânduri-rânduri, pâlcuri-pâlcuri, cete-cete*. Am adus unele exemple demult lexicalizate, ceea ce nu înseamnă că asemenea tautologii nu se mai formează, deşi în limite înguste, de la alte cuvinte, inclusiv de la neologisme (am întâlnit *blocuri-blocuri, grupuri-grupuri, brigăzi-brigăzi* şi chiar *biciclete-*

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

biciclete). Originalitatea acestor tautologii constă în faptul că ele pot fi atât circumstanțiale de mod (de ex. *Zilele trec rânduri-rânduri* – J. Jarník, A. Bârseanu; *Ne adunăm perechi, perechi* – I. Vieru; *Mă trec sudori de gheață șiruri-șiruri* – L. Rucan; *Și orele crescură clituri-clituri* – B. Istru), cât și subiecte (de ex., *Pe alei se înșiruie perechi-perechi* – B. Istru; *Și s'aprind lumini-lumini* – V. Teleucă; *Au ieșit brigăzi-brigăzi* – P. Zadnipru) sau obiecte directe (*să vadă-n juru-i cercuri-cercuri* – E. Galaicu-Păun; *ridicând din adâncuri valuri-valuri* – E. Țau). Acest tip de tautologii, se înțelege, cu manifestările proprii fiecărei limbi, este prezent în diferite limbi balcanice (nu degeaba considerându-se un balcanism), dar și în turcă ș.a.[1]

Încă un procedeu cu paralele balcanice este tipul *casă de casă*, ce redă în mod tautologic ideea de „orice casă" sau „toate casele" (cf. alb. *shtëpi më shtëpi* în același sens), cf. și circumstanțialul de timp: *noapte de noapte, visez să scap trenul* (V. Neagoe), cf. tautologii cu alte prepoziții, ca *măr cu măr, bobiță cu bobiță* (V. Coțofan), *Gard în gard cu Petrea* (V. Stati) etc.

Cu mult mai specific pentru comunitatea străveche româno-albaneză este tipul de invocări emoționale ca *Feciorul mamei, fecior* (alb. *Bir i nënës, bir*), comunitate pe care am relevat-o nu odată ca un specific comun al celor două limbi (ca și cel verbal, de tipul *Lua-l-ar dracu, să-l ia,* despre care vezi mai jos). Acest tip însă a ieșit din cadrul tautologiilor lexicalizate tradiționale, realizându-se și în cazuri ca *Pământul Patriei, pământul* (A. Negriș), *Hulubașii mamei, hulubași, ați venit* (L. Hlib).

Unele tipuri de tautologii substantivale sunt atât de rar realizate, încât par fiecare unice în felul său. Așa este, de exemplu, frecventul *om de omenie*. Și totuși, dacă întâlnim și *țigan din țigănie* (D. Matcovschi), dar și *plugar din plugărie* (V. Stati), modelul se prezintă, deși în altă variantă, ca fiind în anumite limite productiv, deci putând apărea și în alte realizări lexicale. Fiind rar în vorbire, acest tip de tautologie este rar și ca tipologie (noi cel puțin nu i-am întâlnit paralele aloglote).

În schimb, e puțin originală (dacă nu este chiar universală), tautologia substantivală, exprimând ideea de mulțime sau de permanență, de repetare nesfârșită a ceva și asem. Fenomenul e și foarte frecvent în textele artistice, fiind ușor de găsit la mulți autori. De exemplu, *O sală arhiplină, / lumini, / lumini* (A. Țurcanu), dar *numai bocanci, bocanci făr-de picoare* (V. Teleucă), *Spre el – cărări, cărări – Din toate patru zări* (P. Darie) și asem., efectul intensificându-se prin mai multe repetări, ca în *Ovații și vorbe, vorbe,/ vorbe* (A. Țurcanu) sau *Vânt, vânt, vânt, vânt* (T. Chiriac). Uneori în cazuri asemănătoare întâlnim *și* sau *și tot* (de ex., *Boabe și tot boabe pe ciocuri de păsări*. – I. Vatamanu). În principiu, acest *și* sau *și tot* poate fi intercalat și în tautologiile de același tip care nu le conțin, ceea ce e dovada caracterului lor tocmai de tautologii și nu de insistențe, în care aceste conjuncții nu pot fi introduse.

Ca principalele tipuri de tautologii adjectivale se pot aduce următoarele. Foarte frecvent în vorbire este tipul, menționat de acum *alb-alb*, de ex., *Alb-alb* (titlu de poezie la V. Teleucă), *albe-albe valuri* (L. Rucan), *o aureolă albastră-albastră* (A. Țurcanu) și cu alte denumiri de culori. Dar cf. și alte însușiri: *cu limba lungă-lungă* (V. Neagoe), *un soare mare-mare* ! (L. Bârlădeanu), *O fetiță mică-mică* (I. Țurcanu), *Bătrân-bătrân,/ Dar sare ușor* (N. Esinencu), *mândre-mândre escadroane* (A. Negriș), *O furtună de fiori*

[1] Vezi mai amănunțit M. Gabinschi, *Pluralul nonafixal*…, p. 90-91.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

dulci-dulci (D. Cârchelan), *stele / Luminoase-luminoase* (I. Vatamanu), *foc târziu-târziu*; *ceva durut-durut; în noaptea rece-rece*, toate din L. Rucan). Cf. frecventul invariabilul *gata: Gata-gata de a se pierde* (P. Darie), dar şi neologismele, de ex., *în vânturi calme-calme* (D. Cârchelan) sau *Azi – liber-liber! – mă-nfăşoară*. (A. Ţurcanu).

Acest tip de tautologii e foarte răspândit în limbi (cf. rus. *белый-белый* şi asem.), dar o modificare mai originală a lui este (dacă facem abstracţie de foarte puţin productivul *vechi-străvechi* şi *copt-răscopt*) îmbinarea cuvântului producător cu diminutivul lui, mai multe cazuri de acest fel fiind deja lexicalizate, ca în *E nou-nouţă* (V. Severin), *cu paharul plin-plinuţ*; *gol-goluţ, ca la baie*; *a venit singur-singurel* (toate din P. Cărare) şi asem. Despre alte îmbinări de acest fel nu putem spune că sunt unităţi ale lexicului, ceea ce demonstrează o oarecare productivitate a modelului, de ex., *drumul drept-dreptuţ* (I. Filip), *trandafiria inflorescenţă mărunt-mărunţică* (L. Butnaru), *grăuntele curat-curăţel* (V. Severin), *că-mi sosesc dumnealor făcuţi-făcuţei* (V. Stati). La o distribuţie completă a sferelor de aplicare a celor două subtipuri nu s-a ajuns: cf. (la *plin-plinuţ*) *din cupa plină-plină ai sorbit* (C. Dragomir); cf. şi (la *vechi-străvechi*) *O legendă veche-veche* (V. Romanciuc).

Tipului de dublare adjectival *alb-alb* i se alătură ca fiind acelaşi mijloc de exprimare a intensităţii unei însuşiri, tipul pronominal, prezentat în *nimeni-nimeni nu s-a încumetat* (L. Rucan), *nu ştie nimic-nimic ce să facă* (Gh. Madan), *dacă macar ceva-ceva nu-l aranjază* (V. Stati), *multe-multe flori* (A. Plopii). La substantive, aşa ceva se întâlneşte foarte rar, şi anume la acelea, care pot exprima diferite grade a ceea ce se denotă prin ele, de ex., *se făcu linişte-linişte* (M. Zloteanu).

Tot un tip adjectival de tautologii este cel prezent, de exemplu, în *Da de frumoasă, e frumoasă* (L. Butnaru)[1].

Un tip de tautologii original, dar întâlnit în vorbire rar, este cel prezent în frazeologismul *dacă-i dus, e bun dus* şi având temeiuri să fie interpretat şi ca unul adjectival, şi ca unul verbal, de o anumită productivitate: cf.: *Unde m-am suit eu, sunt bun suit* (Gh. Madan).

Din tautologiile verbale fără îndoială primul loc ca frecvenţă în vorbire îl ocupă tipul neoinfinitival („supinal"), de care a mai fost vorba mai sus, *De auzit am auzit, dar de văzut n-am văzut* (vezi multiplele amănunte despre el în lucrările aduse în nota 1). Nu există limitări lexicale pentru formarea acestui tip: cf. formarea lui liberă şi de la neologisme, de ex. *Dar de construit tot o să construim* (V. Stati). Cu mult mai rar se întâlneşte acum sinonimul lui infinitival-vechi, prezent în unele graiuri şi în textele folclorice, repetate după tradiţie (cf. *A împodobi se împodobeşte, dar a rodi nu rodeşte* – dintr-o conocărie), dar creat acolo şi liber (Cf. *Tânărul a mulţumi mulţumeşte şi dă să ţină calul de frâu* – G. Botezatu). Şi mai rar, dar fără vreo conotare dialectală sau arhaică se întâlneşte tautologia conjunctivală atât în versuri (ca în *Altă dragoste mai mare / Să aibă în piept, nu are* – E. Bucov), cât şi în limba vorbită (ca în *Nu-ţi place dealul, alege-ţi altă meserie, dar să îmbli aşa de-a tura-vura, n-ai să îmbli* – Ana Lupan). Tautologiilor frecvente neoinfinitivale li se alătură fenomenul rar pe care odată l-am calificat ca „cvasitautologii", dar care pare mai drept să-l numim „tautosemii neoinfinitivale"), cf., de ex. *Socoteala că-i făcea, / Şi de dăruit îi da* (din folclorul păstoresc). Cf. şi tautorizii rare, ca *Da de lucru ce-şi lucrează* (U. Jarník, A. Bârseanu).

[1] Vezi amănunţit M. Gabinschi, *Tautologiile*…, I, p. 62-63.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

Doar ca un hapax putem aduce cazul *Cu văzutul aţi văzut* întâlnit de noi la V. Alecsandri.

O paralelă a tautomorfiilor nominale exprimând ideea de nesfârşit sunt cele verbale de tipul *Şi ningea, ningea* (I. Vatamanu). E obişnuit însă modelul anterezultativ, des în poveşti, ca *Au mers, au mers şi au ajuns*. Posibilitatea intercalării lui *şi* (ca în *Scriu şi scriu, răscolind sufletele* – V. Coţofan) confirmă că nu e vorba de simple insistenţe. Tot odată, când repetarea verbului nu redă ideea de nesfârşit, procedeul pare să nu fi ieşit din cadrul tropilor individuali: de ex., *Dar ne-am bucurat, bucurat* (P. Darie). În cazul timpurilor continue (prezent, imperfect) situaţia e ambiguă: cf. *Să-l iubesc, iubesc* (A. Negriş), *să-l gonim, gonim* şi *maşina zbura-zbura* (C. Partole).

Intensitatea sau repetarea celor făcute se mai exprimă prin adăugarea la verb a prefixului *răs-*, de ex., *Noi am împlinit şi răsîmplinit planurile* şi, mai departe, *A citit, a răscitit* (V. Stati), ceea ce coincide în cazuri rare, cu juxtapunerea a două verbe omorizice, care rimează: *sună-răsună clopotele* (I. Vatamanu).

Un model original de tautologii verbale este cel ce include pronumele (respectiv adverbele) relative, precum în *De ştiu eu ce ştiu şi văd ce văd* (Gh. Madan), adică „ştiu ceva şi văd ceva", *Şi mai era cum era* (V. Coţofan), *Stătu cât stătu în nemişcare* (L. Butnaru), *Să nu îmble nopţile pe acolo pe unde îmblă* (N. Rusu) şi asem.

Mai rar se întâlneşte modul tautologic de a spune că ceva se face ori, mai des, nu se face cum trebuie ori cum se obişnuieşte, de ex., *Dar n-o face cum se face* (dintr-un cântec), *Da nu plânge cum se plânge, / Făr' varsă lacrimi cu sânge*" (U. Jarník, A. Bârseanu), *Şi vom rămâne aşa – Cum se rămâne* (I. Vieru), *Măcar de-ar vorbi cum se vorbeşte* (D. Matcovschi).

Mai ales în folclor se întâlneşte intensificarea sensului de tipul *Dacă văzui şi văzui,/ Şoim de codru mă făcui* (V. Alecsandri), dar în afara perfectului simplu se întâlnesc şi cazuri ca *Dacă nu va vrea şi nu va vrea să meargă, o va vizita din vreme în vreme* (Gh. Madan). În schimb, exprimarea oscilaţiilor, ca în *cum să procedez: să trimit mâine brigada de pietrari, să n-o trimit* (Gh. Madan), e de un tip răspândit în limbile lumii (cf. chiar bine cunoscutul *To be or not to be?*), în limbile balcanice conjunctivul corespunzând infinitivului din alte limbi.

Spre deosebire de aceasta, tipul de urări (de obicei negative), prezentat în *Bată-l Dumnezeu să-l bată* sau *Lua-l-ar dracu să-l ia*, original printre multe limbi, îşi găseşte o paralelă exactă în albaneză: cf. *Ta hajë dreqi, ta hajë*; „Mânca-l-ar dracu să-l mănânce" (paralelism despre care am mai scris). În româneşte, modelul suferă modificări, de exemplu, *Bătul-ar dracu* ş.a., cu forme de perfect simplu ce şi-au pierdut sensul iniţial.

Am mai scris şi despre tautologizarea aşa-ziselor interjecţii verbale[1], care sunt de fapt manifestări iniţiale ale verbalităţii, reproducând probabil naşterea ei în timpuri foarte vechi: e vorba de repetările formelor posibile şi singure (ca *jneap! jneap! jneap!*), dar şi specializate pentru repetări (cu *teleap-teleap, gogâlţ-gogâlţ, şontâc-şontâc* şi asem.). Procedeul, propriu mai multor limbi, demonstrează, într-un mod *sui-generis* naşterea opoziţiei aspectuale.

Un procedeu original al limbajului poetic românesc, în special al celui popular, este repetarea părţii de bază a unei forme verbale însoţită de punerea numai odată a celuilalt component al ei. Aşa se întâmplă, de exemplu, cu exponentul subiectival,

[1] Vezi M. Gabinschi, *Op. cit*., p. 89-90.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

cf. *Fost-a, fost în lume odată* (V. Alecsandri), *Poruncit-au, poruncit* (U. Jarník, A. Bârseanu), *Cătănire-aş-cătăni* (ibidem); cu exponentul obiectival, inclusiv cel reflexiv cf. *Eu mă duc, codrule, duc* sau *Te cunoşti, mândră, cunoşti* (ibidem), *Să te bată, badeo, bată, / Nouă boale dintr-odată* (ibidem), *Şi se duc voinicii, duc* (V. Alecsandri), *Cununa-l-aş, cununa* (U. Jarník, A. Bârseanu); cf. şi prohibitivul, ca în *Nu gândi, mândră, gândi* (ibidem) şi asem.

În contrast cu aceasta, deşi ca fenomen dialectal, putem aduce pleonasmul „pronumelor scurte" (adică al exponenților obiectivali), frecvent, după cum se ştie, la Dosoftei: cf. *Te vor înconjura-te năroade de gloate* sau *Dumnezeu l-au sporitu-l năinte să crească*.

Cât despre tautologiile adverbiale, cu toată prezența lor în vorbire, totuşi dat fiind paralelismul lor cu cele adjectivale (de tipul *alb-alb*) *mutatis mutandis* cele spuse mai sus se pot repeta aici (uneori e chiar greu de spus dacă tautologia e adverbială sau adjectivală, de ex., *Împietri tăcut-tăcut înaltul* – D. Cârchelan). Cea mai frecventă din tautologiile adverbiale, pe cât am putut observa, este *încet-încet*, întâlnită la mulți autori, de ex., *Încet-încet, mărginenii s-au strâns pe la casele lor* (Gh. Madan). Cf. şi *Se scufundă repede-repede în marea de spice* (M. Garaz), *strigă tare-tare* (L. Butnaru), *e departe-departe* (N. Esinencu), *demult-demult biserica e părăsită* (V. Severin), *acolo sus-sus* (V. Neagoe), *Se-antrenează bine-bine* (V. Roşca), *mă priveam atent-atent* (D. Cârchelan) ş.a.

Tot *mutatis mutandis* acelaşi lucru se cere spus despre cazul mai rar al particulelor, de ex., *iaca-iaca am să mă trec pe ceea lume* (V. Severin) sau *Viorel parcă-parcă se ruşinează* (ibidem). Însă din cauza numărului redus al cuvintelor din aceste clase, aici fenomenul de tip tautologic (ale cărui multe exemple au fost descrise mai sus) trece în cel al tautologiilor lexicale răzlețe care nu reprezintă vreun tip sintactic. Pentru acest fenomen putem aduce tautologii ca: *iar(ă) şi iar(ă); odată şi odată; dacă nu-i şi nu-i; fir-ar să fie…,* tautosemii cum îi *cât om fi şi-om trăi, Doamne-Dumnezeule* (caz de tautorizie doar în sens etimologic).

În cele de mai sus, precum am spus la început, ne-am ocupat de faptele de limbă, lăsând la o parte (cu puține excepții ale unor cazuri de tranziție) procedeele din vorbirea individuală. Tautologii de acest fel, deosebit de numeroase la poeți, pot fi studiate ca fiind proprii stilului fiecăruia dintre ei, ceea ce însă nu priveşte limba ca atare ca o totalitate de mijloace aplicate regulat pe scară de masă. De exemplu, cât ar fi de originale figurile etimologice, precum *A mamei mă privea privirea* (P. Darie) sau *Pe acest pământ atât de pământesc* (A. Negriş) şi asem., ele prezintă acte de vorbire artistică, iar nu fapte de limbă.

Cu puține excepții, pe care le-am considerat utile, n-am ieşit, din cadrul unei singure limbi, dar în încheiere unele confruntări în plus ar fi de folos spre a prezenta faptele limbii date ca un caz particular al unui fenomen glotic (resp. semiotic) în general.

Tautologiile nu pot decât să existe în orice limbă şi sub acest raport confruntarea limbilor ar fi de dorit, de exemplu, în cadrul familiei, în cadrul uniunii glotice, în cadrul unei grupări teritoriale ş.a.m.d. Cercetările ar detaliza acea situație, deja cunoscută în linii mari, că, pe de o parte, limbile se deosebesc unele de altele prin modurile lor de tautologizare, iar pe de altă parte, cunosc tipuri asemănătoare sau chiar identice de tautilogii[1]. Astfel tipul adjectival *alb-alb* e propriu multor limbi, în unele din ele chiar fiind nu mijloc emoțional,

[1] Vezi mai multe exemple în *Op. cit*., p. 90 şi urm.

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)

ci o simplă formă de superlativ (cf. bascul *zuri-zuri* „alb-alb"). În schimb, tipul *nou-nouț* din română nu ştim dacă îşi găseşte paralele exacte în vreo limbă. Din rusă putem aduce, şi aceea doar concret pentru *singur-singurel,* pe *один-одинешенек* (sau *одинехонек*), dar întrebuințat mai rar şi cu o conotare emoțională mai tare. Foarte multe tipuri de tautologii cunoaşte limba turcă, în care există şi tipul adjectival adus mai sus (de ex., *büyük büyük* „mare-mare", *küçük-küçük* „mic mic" ş.a.), dar tot acolo se aplică pe larg şi repetarea parțială: de exemplu, *temiz „*curat" nu se repetă, ci devine *tertemiz* „foarte curat, curat-curățel", din *boş* „desert" (> rom. *boştur*) se face *bomboş* ş.a. Dar există procedeul unei intensificări şi mai intense, de ex., din *kara* „negru" se face *kara mı kara* „foarte negru" (literal „negru oare negru") şi asem.

Pentru rom. *adevărul adevărat* (tautorizie) putem aduce ca paralelă rus. *истинная правда* (tautosemie), dar există şi *правда-истина* din seria de tautosemii apozitive ca *путь-дорога, грусть-тоска, ум-разум, старушка-бабушка*. Pentru tautosemiile româneşti ca *băiat tânăr, ghiuj* (sau *moş*) *bătrân* se poate aduce tautorizia *стареньκий старичок* (cf. şi tot tautorizicul *на веки веков, на веки вечные*), dar pentru sensuri asemănătoare există şi sintagma conținând cuvântul posibil numai pe lângă omorizicul lui liber: cf. *день-деньской,* ca şi sp. *luna lunera*, cu *lunera* în acest sens întrebuințat numai pentru a-l dubla pe *luna*. Ceva asemănător se redă în româneşte, mai ales în caracteristicile negative a cuiva, prin ... *şi jumătate* (deci, fără tautologie). Cf. în rusă tautolexia „nominativ + instrumental", de ex., *болван-болваном, дурак-дураком* ş.a. Tot aşa, nu se redau în româneşte prin tautologii tautoriziile ruseşti de tipul *стоном стонать, криком кричать, воем выть* (cf. şi negativul *и слыхом не слыхать*), iar în alte cazuri asemănătoare există adverbe legate, existente numai în aceste tautorizii: cf. *стоймя стоять, сидмя сидеть, лежмя лежать, торчмя торчать* şi alte câteva, dar cf. şi *сиднем сидеть*, unicul în felul său. Ce e drept, pentru tipul *криком кричать* se pot găsi paralele în vechiul limbaj religios românesc, cf., de ex., *îmblându îmbla şi plângea* (Psaltirea Şcheiană), calcuri (prin greacă şi slavonă) din ebraică, în care aceste tautorizii sunt foarte frecvente, atât în Biblie (de ex., *vayiz'aq z'aqá gdolá umará*... Estera, IV, 1, rom. *a ridicat strigăt amarnic*, rus. *и взывал с воплем великим и горьким*", literal „şi strigat-a strigăt mare şi amarnic"), cât şi în limba zilelor noastre (de ex., *qaşur qeşer haduq*, din presă, „e legat strâns", literal „e legat legătură strânsă") (e greu de spus dacă rus. *ненавидеть лютой ненавистью* este o imitare a expresiilor biblice sau o convergență cu ele).

În altă ordine de idei, putem constata uneori convergențe izbitoare între limbi nelegate între ele prin nici un fel de contacte. Astfel, datorită existenței sinonimelor pentru cuvântul „foc" tautosemia *a se face foc şi pară* are o paralelă exactă în bască: *su ta gar egin*.

Acestea sunt deci principalele manifestări ale fenomenului de tautologie glotică în limba română, prezentate în măsura posibilului în plan lingvistic general.

Se înțelege că această abordare primară, chiar pentru limba română, poate fi continuată prin completări, precizări, corectări ş.a., trecându-se odată, pe baza lucrărilor analoge asupra altor limbi, la studierea comparată a tautologiilor ca fenomen glotic şi semiotic în genere.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6619 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:24 UTC)